

EKOLOJİK OKURYAZ

Bilim okuryazarlığı, fen bilimleri okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı derken son zamanlarda TEMA'nın literatüre kattığı "ekolojik okuryazarlık" kavramı dikkatimizi çeker oldu.

Peki nedir ekolojik okuryazarlık? Okuryazarlığın çevre bilimlerine katkısı ne olabilir?

Okuryazarlık denildiği zaman ne anlamamız gerekir?

Ekolojik okuryazar bireyler yetiştirmek için neler yapılmalıdır?

Eğitim tarihimize baktığımızda, 1923 yılında yayımlanan *Muallimler Mecmuası*'nda şöyle yazdığını görüyoruz: "Toprağımızın çok bereketli olduğu dillerde söylenir. Fakat biz ilgisiziz. Yeşilliği kurutuyoruz, ülkeyi tahrip ediyoruz. Geniş bahçeli mekteplerimizde kaç dikili ağaç var?" Geçmişteki bu soruya verilecek cevap, günümüzün yansıması olarak karşımıza çıkıyor. Daha eskiye gittiğimizde, II. Meşrutiyet Dönemi'nde Ethem Nejat'ın çevre koruma ile ilgili fikirler üretip uygulamaya koyduğunu görüyoruz. Bu doğrultuda öğrenci ve öğretmenler arasında bir dernek kurup ilk "ağaç bayramı" etkinliklerini başlatmıştır. Öğrencilerin sosyal çevrelerini tanıması için geziler düzenlemiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise özellikle hayat bilgisi dersinde çevre gezilerine ve çevreyle ilgili etkinliklere yer verilmiştir. Yani hayat, okulun içine girmiştir. Bugünse, öğrencilere hayatı ve

doğayı ansiklopedik bilgilerle anlatmaya çalışıyoruz. Günlük yaşamda uygulanabilir bilgiler kullanılmıyorsa, var olan bilgiler ışığında doğa incelenmiyor ve araştırılmıyorsa öğrenilen bilgiler, fennin doğasına ters düşmektedir.

Günümüzde teorik fen derslerinde öğrenilen bilgilerin yaparak ve yaşayarak öğrenilmesi için doğal ortamlara ihtiyaç vardır. Sınıf ortamındaki bilgilerin elle tutulur gözle görülür hale getirilmesi gerekir. Fen bilimlerinin en güzel öğretiminin, yaparak-yaşayarak ve inceleme-gözlem yaparak öğrenme olduğu birçok araştırma ile kanıtlanmıştır. Bu süreçte doğa eğitimleri ön plana çıkartılmalıdır, çünkü doğa meraklı ve duyarlı kişilerin eğitilebileceği doğal bir ortamdır.

Bilgi toplumu olabilmenin en önemli unsuru eğitimidir. Çünkü eğitim, temelde insanın doğaya bakışıyla, doğayla olan ilişkisiyle, ya-

ARLIK

şam tarzıyla doğrudan ilgilidir. Yaşamında gerekli olabilecek bilgi, tutum ve davranış değişiklikleri ise, ancak sistemli ve etkili bir eğitim desteği ile çabuklaştırılabilir ve gerçekleştirilebilir. Çevre eğitiminin temel hedeflerinden biri, toplumun tüm kesimlerini çevre konusunda bilgilendirmek, bilinçlendirmek, topluma olumlu ve kalıcı davranış değişiklikleri kazandırmak ve toplumsal sorunların çözümünde fertlerin aktif katılımlarını sağlamaktır. Diğeri ise, çevre eğitimiyle okuryazarlık kimliğinin kazandırılması sağlamaktır. Okuryazarlık, öğrencilerin farklı durumlarda problemleri yorumlarken ve çözerken, bilgi ve becerilerini kullanma, analiz etme, mantıksal çıkarımlar yapma ve etkili iletişim kurma kapasiteleriyle ilgilidir.

Fen doğayı araştırarak onu anlamaya çalışır, toplumda etkisi ve uygulanabilirliği olan düzenlenmiş bilgi topluluğunu oluşturur. Kap-

sam olarak bakıldığında, fen bilimleri çevre bilimlerini, çevre bilimleri ise ekolojik okuryazarlığı kapsar. Dolayısıyla ekolojik okuryazarlık, fen bilimlerinin alt başlıklarından bir tanesi olarak düşünülebilir. Fen bilimleri okuryazarlığı, sahip olunan fen bilimleri bilgisinin sorularını tanımlamada, yeni bilgi edinmede, bilimsel olguları açıklamada kullanılır, fen bilimleri ile ilgili konularda kanıt dayalı sonuçlar çıkarır ve bilimle ilgili konularla ve bilimsel fikirlerle ilgilenir. Fen bilimleri okuryazarlığı çerçeve tanımından yola çıkarak ekolojik okuryazarlık kavramını doğaya yönelik bilgi, beceri, tutum, değer ve anlayış sergilenmesi olarak tanımlayabiliriz. Doğa ve doğa olaylarına yönelik eleştirel düşünceler üretilmeli, bu doğrultuda da araştırma ve sorgulama yapılmalıdır. Okuryazar, çevre bilimi ile ilgili verilere ulaşır, bu verileri kullanır ve yeni bilgiler üretilmesine olanak sağlar. Ekolojik okuryazarlık, bireyde doğa bilinci oluşmasını sağlar, doğanın kanunlarını öğrenir ve bu doğrultuda doğayla iletişim kurar. Birey çevre sorunlarına karşı duyarlı olur ve çözümler arar.

Kişinin evrene, yaşama ve olaylara bakış açısında ekoloji temelli çevre eğitimi önemli bir rol üstlenir. Ekolojik okuryazarlık kavramı, doğaya karşı toplumsal duyarlılığı artırmak için yaşamsal kültürün içinde yerini almalıdır. İnsanlar, öncelikle kendisini daha sonra çevresini tanımalı ve anlamalıdır. Doğayı kitaplardan öğrenmek yerine doğayla iç içe olunmalıdır.

Okuryazarlık için, "bilmek" yeterli değildir. Bildiklerinizi sorgulamıyor ve uygulamıyorsanız, bilinenler insana yük olacak veri yığınları haline gelir. Bu, ekolojik okuryazarlık için de geçerlidir. Birey taşların yapısını, canlıların tür özelliklerini çok iyi bilebilir ancak doğada karşılaştığında taşları ve türleri tanımda kararsızlıklar yaşıyorsa, etkili bir öğrenme gerçekleştirilememiştir. Ama ekolojik okuryazar, yerde duran bir taşı incelemek istediğinde, taşta bir bilim insanının hassasiyetiyle yaklaşır ve büyüteçle bilinçli bir şekilde incelemeye koyulur. Taşın yapısını anlar; o esnada farkında olduğu bir şey daha vardır. O da taş yüzeyinin ev sahipliği yaptığı canlıların varlığıdır. Ekolojik okuryazar, doğa gezilerine meraklıdır. Her bölgenin kendine özgü hayvan ve bitki türlerinde farklılıklar olduğunu bilir ve bunu keşfetme ayrıcalığını yaşamak ister.

Doğanın insanlar tarafından anlaşılması, doğa ile iletişim kurulması için ekolojik okuryazar bireyler yetiştirmek çok önemlidir. Bu önemi uygulamaya koymanın yolu ise ekoloji temelli doğa eğitimleri alınmasıdır. Bireyleri doğadan uzak tutarak doğa eğitimi verilemez. Doğal ortamlarda öğrenilen bilgilerin daha kalıcı olduğu unutulmamalıdır. Tek yapmamız gereken bir elimize büyütecimizi, diğer elimize not defterimizi ve kalemimizi almak. Doğa eğitimi için çok uzağa gitmeye de gerek yok. Çevrenizdeki yeşil bir alana hatta bahçenize çıkıp incelemeye koyulmanız yeterli. Ancak doğayı incelerken "bakmak" ve "görmek" arasındaki farkı hatırlayıp çok dikkatli olmak gerek.

Volkan Hasan Kaya
Elif Kazancı

Kaynaklar

- Akyüz, Y., *Türk Eğitim Tarihi MÖ 1000 - MS 2009*, 2009.
Ergün, Y., Yalçın Özdilek, Ş. ve Pamir, H., *Ekolojik Okur Yazarlık*, 2008.
Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı Ulusal Ön Rapor, Ankara, 2007.
Yangın, S., Dindar, H., "İlköğretim Fen ve Teknoloji Programındaki Değişimin Öğretmenlere Yansımaları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2007.
http://www.cevreorman.gov.tr/co_02.htm
<http://www.tema.org.tr/Sayfalar/Calismalarimiz/EgitimAnlayisiVeStratejisi.html>